
ДОБРЯНСЬКИЙ СВЯТОСЛАВ ПАВЛОВИЧ,

кандидат юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
Львівської лабораторії прав людини і громадянина
Науково-дослідного інституту державного
будівництва та місцевого самоврядування
Національної академії правових наук України,
Україна, м. Львів
e-mail: svatolex@gmail.com

УДК 340.12

Юридичне гарантування основоположних прав людини у Європейському Союзі: проблеми та перспективи

У статті охарактеризовано особливості становлення та розвитку інституту прав людини в Європейському Союзі. Аналізуються норми Хартії основоположних прав Європейського Союзу як головного юридичного інструменту гарантування прав людини цього міжнародного формування, а також досліджуються перспективи удосконалення юридичного гарантування основоположних прав та свобод у Європейському Союзі з огляду на підготовку Договору про приєднання Європейського Союзу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Ключові слова: права людини, Європейський Союз, Хартія основоположних прав.

Кризова ситуація, у якій опинилася Україна впродовж останніх трьох років, вимагає рішучих кроків у остаточному визначенні зовнішньополітичного вектору розвитку. На Європейському континенті для нашої держави, вочевидь, найбільш перспективними та ефективними напрямками інтеграції виступають такі міжнародні формування, як Рада Європи (далі – РЄ) та Європейський Союз (далі – ЄС). У той час, коли РЄ є перспективною формою політич-

ної інтеграції держав Європи, ще більші можливості співпраці не лише у політичній сфері, а й у сферах економічній, соціальній, культурній, відкриваються для України у такому міжнародному інтеграційному об'єднанні, як ЄС, Угоду про асоційоване членство з яким було підписано у березні 2014 р. після доленосних подій на Майдані впродовж грудня 2013 р. – березня 2014 р.

Реалізація положень Угоди про асоційоване членство з ЄС вимагає від

України, поряд із іншим, освоєння правової системи ЄС, зокрема юридичних норм щодо гарантування основоположних прав та свобод. Отже, метою цієї статті є дослідження загальних закономірностей, особливостей, а також проблем у юридичному гарантуванні основоположних прав та свобод у ЄС задля з'ясування шляхів більш ефективного наближення правової системи України до правової системи ЄС.

Хоча на початку 1950-х рр. було прийнято вважати, що повага та захист основоположних прав людини – це виключний обов'язок РЄ (оскільки інститути так званих Європейських Співтовариств (попередника ЄС, далі – ЄСС), які функціонували у певних галузях економіки, не можуть безпосередньо впливати на реалізацію принципу захисту прав людини), реалії політико-правових процесів між державами – членами ЄС показали, що це не так. Фактично з перших років функціонування центральної судової інституції ЄСС – тоді ще Суду Справедливості ЄС (далі – Суд ЄС) було запропоновано прийняти рішення щодо відповідності актів інститутів ЄС конституційним положенням держав-членів у сфері регулювання прав людини [1, с. 100].

Роль Суду ЄС у юридичному гарантуванні прав людини в ЄС. Принцип поваги та захисту прав людини впродовж тривалого часу явно не викремлювався у таких фундаментальних, установчих засадах правової системи ЄС, як *принципи свободи, демократії та верховенства права*. Первісно установчі документи ЄС не гарантували дотримання прав і основних свобод людини у правовій системі ЄС. Так, до

другої половини 1960-х рр. Суд ЄС відмовлявся здійснювати тлумачення актів інститутів ЄСС на відповідність конституційним положенням держав-членів з метою забезпечення прав та свобод. У 1959 р. до Суду ЄС було подано чотири скарги, в яких піднімалося питання про невідповідність рішень Верховного органу (орган управління, створений відповідно до Договору про утворення Європейського об'єднання вугілля та сталі від 18 квітня 1951 р. (далі – Договір про ЄОВС)) конституційним вимогам щодо прав громадян держав-членів. Розглянувши в об'єднаному провадженні ці чотири справи 15 липня 1960 р., Суд ЄС визнав свою компетенцію приймати рішення про законність актів Верховного органу відповідно до Договору про ЄОВС, однак зазначив, що він не зобов'язаний встановлювати відповідність таких актів національному законодавству держав-членів, за винятком їх конституційного законодавства. Суд також відмітив, що *«право Співтовариства, як зазначено в Договорі про ЄОВС, не містить жодних загальних принципів, які би гарантували основоположні права»* [1, с. 101].

Однак подальше розгортання процесів європейської інтеграції неминуче висувало проблему забезпечення основних прав людини на одне з перших місць порядку денного ЄС, що, зрештою, й спонукало Суд ЄС змінити свою позицію і розпочати процес конституціоналізації інституту основоположних прав та свобод. Першим кроком у цьому стало рішення у справі *Loos*, в якому Суд ЄС вказав, що незалежно від держав-членів, право Співтовариства не тільки встановлює обов'язки

окремих осіб, а й також одночасно закріплює основоположні права як частину європейської правової традиції [2]. Крім того, Суд ЄС постановив, що «установчі договори повинні тлумачитися як такі, що мають пряму дію і надають індивідуальні права, які національні суди повинні захищати».

Подальшим кроком у напрямі забезпечення основоположних прав людини стала справа *Stauder* (1969 р.), у якій Суд ЄС постановив, що *права людини входять до системи загальних принципів права Спільноти*, які ним захищаються. А пізніше, у справі *Nold* (1974 р.) Суд ЄС вказав, що право Спільноти, яке він має тлумачити, виходить з *спільних конституційних традицій держав-членів, і при формуванні цінностей Спільноти він буде брати до уваги конвенції та угоди, укладені із державами-членами, а також Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.* (далі – ЄКПЛ) [3, р.144].

Таким чином, аналізуючи прецедентну практику Суду ЄС, можна виокремити два періоди його функціонування, які кардинально відрізнялися застосовуваними підходами: якщо на першому етапі Суд ЄС усіляко уникав визнання проблеми захисту основоположних прав людини (прямо посиляючись на те, що Установчі договори ЄС не містять положень щодо гарантування прав людини), то з другої половини 1960-х рр. захист прав людини було визнано ним невід’ємним принципом права ЄС. Більше того, завдяки діяльності Суду ЄС вдалося частково подолати прогалини в установчих договорах ЄС щодо гарантування прав та свобод людини.

Уконституювання інституту прав людини в установчих договорах ЄС.

Лише через 30 років після заснування Європейського Співтовариства (далі – ЄСП) у Єдиному європейському акті вперше було вміщено посилання на принцип захисту прав людини. В абзаці 3 преамбули цього Акта зазначалося, що держави – члени ЄС «сповнені рішучості сприяти спільними зусиллями розвитку демократії, яка спирається на права, визнані конституціями і законами держав-членів, ЄКПЛ та Європейською соціальною хартією» [1, с. 104].

Подальший процес конституціоналізації основоположних прав людини продовжив Амстердамський Договір від 2 жовтня 1997 р. Положеннями цього документа було внесено суттєві корективи в систему угод про утворення ЄС: так, принцип поваги до прав людини та фундаментальних свобод, раніше закріплений тільки у преамбулі Договору про ЄС, перетворився на фундамент інтеграційних процесів у ЄС [1, с. 105]. А за часів головування Німеччини в ЄС (1999) було запропоновано «... на сучасному етапі становлення ЄС розробити Хартію основоположних прав (далі – Хартія ЄС) задля того, щоб явно гарантувати для громадян Союзу першочергову значимість прав та свобод».

Такий документ було, врешті-решт, розроблено, і він був «урочисто проголошений» Європейським парламентом, Радою міністрів ЄС та Європейською комісією у Ніцці 7 грудня 2000 р. [4, с. 158]. Спочатку, на жаль, Хартія не була інкорпорована до системи угод ЄС, вона навіть була опублікована у серії «С» офіційного журна-

лу, а не у серії «Л», яка зарезервована саме для права.

Таким чином, після свого проголошення Хартія 2000 р. не була наділена юридичною силою і була вперше згадана Судом ЄС лише у 2006 р. у справі щодо законності Директиви про об'єднання сім'ї.

Місце Хартії ЄС у системі джерел права ЄС. Із набранням чинності Лісабонським договором 1 грудня 2009 р. Хартія ЄС набула юридичної сили як один з установчих договорів ЄС.

Варто зауважити, що тільки за перший рік чинності Хартії ЄС Суд ЄС посилався на її норми понад 30 разів, а в листопаді 2010 р. уперше застосував положення Хартії ЄС як правову підставу анулювання приписів низки регламентів ЄС через їх суперечність Хартії ЄС [6].

Загалом схвально оцінюючи значення цього документа в правопорядку ЄС, поставимо питання: чи можна вважати процес конституціоналізації прав людини в ЄС таким, що досягнув своєї завершальної стадії, а отже, проблеми, які виникали на різних етапах європейської інтеграції, отримали нарешті своє належне вирішення? Відповідаючи на це запитання, варто, на нашу думку, звернути увагу на певні практичні проблеми при застосуванні Хартії для захисту основоположних прав людини.

По-перше, норми Хартії ЄС мають обов'язковий характер лише для інституцій ЄС у процесі здійснення наданих їм повноважень (зокрема, при прийнятті відповідних правових актів), а також для держав – членів ЄС при імплементації ними положень права Союзу. Тоді як приватні особи як суб'єкти право-

порядку ЄС володіють обмеженими процесуальними можливостями щодо оскарження актів інституцій ЄС на предмет порушення останніми прав та свобод, закріплених у Хартії ЄС. Відповідно до ст. 263 ДФЄС, приватні особи мають право оскаржити акт інституції ЄС, який не адресований їм персонально (а переважна більшість означених актів має саме такий характер), тільки у тому випадку, коли він породжує для них безпосередні правові наслідки та стосується їх персонально [11, с. 65]. Зазначені принципи (*персональний та безпосередній характер акта*) були детально розроблені у судовій практиці Суду ЄС, і, як зазначається в науковій літературі, складність дотримання цих критеріїв на практиці тягне для приватних суб'єктів неможливість безпосереднього оскарження актів інституцій ЄС на основі положень Хартії ЄС [5, с. 114].

Отже, можна зробити висновок, що для повноцінного використання можливостей, які впливають із Хартії ЄС, необхідно є принципова лібералізація процесуально-правового статусу приватних суб'єктів, яка прямо уможливить оскарження ними актів інституцій ЄС на предмет порушення основоположних прав та свобод.

По-друге, норми Хартії ЄС (зокрема ч. 3 ст. 52) містять положення, за яким права та свободи, закріплені у цьому документі, у процесі його застосування повинні мати значення та обсяг відповідно до однойменних прав та свобод, закріплених у ЄКПЛ [1, с. 107]. Зазначена норма покликана слугувати гарантією того, що принципи захисту прав людини, закріплені в ЄКПЛ та розроб-

лені практикою Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), отримують своє належне і повне відображення у правозахисній практиці Суду ЄС.

Натомість практика Суду ЄС нерідко демонструє певну автономність застосування та тлумачення ним прав і свобод людини на відміну від ЄСПЛ. Конфліктною площиною між ЄС та ЄСПЛ у сфері прав людини називають щонайменше: а) систему надання біженцям притулку в ЄС на основі так званого Дублінського регламенту ЄС (станом на сьогодні понад 1000 заяв щодо порушення норм ЄКПЛ при вирішенні питання про депортацію біженців із держав – членів ЄС чекають на своє вирішення у ЄСПЛ); б) практику застосування в ЄС Європейського ордеру на арешт, який, як стверджується, значно розходиться з усталеною практикою ЄСПЛ щодо застосування ст. 3 і ст. 6 ЄКПЛ; в) антимонопольну практику ЄС з її надзвичайно високими штрафами і невинувато великими повноваженнями Європейської комісії з розслідування порушень і накладення штрафів [7, с. 111–114].

Перспективи приєднання ЄС до ЄКПЛ. Оскільки положення установчих договорів у чинній редакції договору про ЄС (ст. 6) передбачають обов'язок ЄС приєднатися до системи захисту прав людини на основі ЄКПЛ, видається, що зазначені вище проблеми юридичного гарантування прав людини у правовій системі ЄС могли би бути більш ефективно вирішені після визнання обов'язковою для нього юрисдикції ЄСПЛ. Адже результатом такого кроку буде передача спірних питань на розгляд такого незалежного авторитетного міжнародного арбітра, як ЄСПЛ.

Взагалі ідея приєднання ЄС до ЄКПЛ активно обговорювалася як політиками, так і юристами, вже з кінця 1970-х рр. Однак Суд ЄС у своєму рішенні 2/94 від 28 березня 1996 р. вказав, що Європейське Співтовариство не володіє необхідними повноваженнями для приєднання до ЄКПЛ, і такий крок вимагає внесення змін до установчих договорів.

Після оприлюднення такої правової позиції суду ЄС упродовж тривалого часу (понад 14 років) процес приєднання ЄС до ЄКПЛ не відбувався, допоки не стало очевидним, що накопичення практики Люксембурзького суду в царині захисту прав людини на основі застосування положень Хартії ЄС (зокрема, тих, які закріплюють права людини одноіменні з правами, гарантованими ЄКПЛ), тягне за собою поступове розходження правозахисної практики Суду ЄС та ЄСПЛ. У липні 2010 р. розпочалися переговори щодо приєднання ЄС до ЄКПЛ, результатом яких стало вироблення відповідного проекту договору.

Отож, розглянемо більш детально юридичні норми відповідно до цього проекту, котрі опосередковуватимуть процес приєднання ЄС до ЄКПЛ і, що має особливе значення у контексті нашого дослідження, визначатимуть межі судового нагляду ЄСПЛ за актами органів ЄС після підписання зазначеного договору (далі – Договір про приєднання).

Стаття 1 (b) Протоколу № 8 до Договору про приєднання містить вимогу про те, що така угода «передбачає створення механізму, необхідного для того, щоби забезпечити те, що скарги держав – нечленів ЄС та індивідуальні

звернення про порушення прав людини правильно адресувалися відповідно проти держави-члена ЄС або самого ЄС» [8]. У той же час ст. 3 цього Протоколу визначає, що «ніщо в Договорі про приєднання не впливатиме на застосування ст. 344 ДФЄС», а ст. 6 (2) Договору про ЄС встановлює, що «приєднання до ЄКПЛ не впливатиме на повноваження Союзу, визначені в угодах» [9]. Зазначена стаття містить вимогу про те, що «держави-члени зобов'язуються не використовувати інших способів вирішення спорів щодо тлумачення та застосування Договорів, аніж ті, котрі визначені у цьому договорі». Як роз'яснив Суд ЄС у справі *МОХ*, «це положення стосується також усіх спорів щодо вторинного законодавства ЄС» [10, р. 191]. Інакше кажучи, ст. 344 ДФЄС встановлює монополію Суду ЄС щодо вирішення будь-яких спорів, які виникають між державами-членами і стосуються права ЄС.

Які ж практичні наслідки застережень, визначених у юридичних нормах, котрі опосередковують процес приєднання ЄС до ЄКПЛ?

По-перше, важливим є те, що приписи ст. 344 ДФЄС фактично виступають юридичною підставою унеможливлення звернення до ЄСПЛ однієї держави – члена ЄС проти іншої держави-члена щодо порушення нею прав людини, котре є результатом застосування права ЄС. Отже, юридичні можливості звернення до ЄСПЛ за захистом прав людини у справах, котрі стосуються застосування державами – членами права ЄС, фактично зводяться нанівець [10, р. 182].

По-друге, схожа проблема постає у випадку гіпотетичного звернення зі скаргою на порушення прав людини, гарантованих ЄКПЛ, держави – члена ЄС проти самого ЄС або ж ЄС проти своєї держави-члена. Оскільки предметом такої скарги, так чи інакше, буде проблема тлумачення та застосування права ЄС, такі справи також «випадатимуть» за межі юрисдикції ЄСПЛ.

Які ж суб'єкти володітимуть *реальними процесуальними можливостями* ініціювання захисту прав людини у справах, котрі виникають із правовідносин, ініційованих актами застосування права ЄС?

Звернення недержавних суб'єктів. Що стосується індивідуальних звернень стосовно порушення прав людини, то їх можна вважати ефективними засобами захисту прав людини від актів інституцій ЄС та держав-членів цього формування за умови врахування таких факторів. Як відомо, проблема захисту прав людини у правопорядку ЄС раніше уже була предметом розгляду ЄСПЛ у низці справ, серед яких окремої уваги заслуговують справи *Bosphorus v. Ireland* [10, р. 327] та *Mss v. Belgium and Greece* [10, р. 328].

У першій із них ЄСПЛ сформулював принцип так званого «еквівалентного захисту прав людини». Зокрема, розглядаючи скаргу проти держави – члена ЄС, котра виконувала свої обов'язки відповідно до одного із регламентів ЄС, ЄСПЛ зазначив: «Дії держави, вжиті на виконання своїх юридичних обов'язків, є обґрунтованими, допоки відповідна організація вважається такою, що захищає основоположні права людини як щодо вжитих матеріальних гарантій,

так і механізмів, котрі забезпечують їх дотримання у спосіб, який можна вважати принаймні еквівалентним до того, який забезпечує Конвенція» [10, р. 327]. У декількох наступних рішеннях ЄСПЛ підтримав та дещо уточнив своє розуміння принципу «еквівалентного захисту прав людини», зокрема щодо дотримання обов'язків, котрі випливають зі ст. 6 ЄКПЛ (рішення у справі *Kokkelvisserij v. the Netherlands*).

У справі *Mss v. Belgium and Greece* ЄСПЛ розглядав звернення особи афганської національності проти Бельгії на основі Регламенту Дублін II. Бельгійська влада вжила заходів із вислання заявника до Греції, куди, за його словами, він не мав бути висланий через випадки нелюдського та принизливого ставлення в Греції до тих, хто звертається за отриманням притулку. ЄСПЛ виступив проти Бельгії, оскільки «регламент ЄС у даному випадку надає державі певну самостійність у діях, яку вона не використала». ЄСПЛ зазначив, що «підхід, вироблений у справі *Boshorus v. Ireland*, не може застосовуватися» [10, р. 342].

Отож, якщо на стадії оцінки прийнятності індивідуальної скарги щодо порушення прав людини державою – членом ЄС у контексті виконання нею обов'язків, які випливають із законодавства ЄС, ЄСПЛ дійде висновку про те, що слід застосувати принцип «еквівалентного правового захисту», піднята у скарзі проблема захисту прав людини вкотре залишається в царині Суду ЄС. Чи сприятиме такий підхід повноцінному захисту прав людини? Видається, що знайти відповідь на це питання буде не важко.

Що стосується індивідуальних звернень проти самого ЄС (попри те, що така можливість захисту прав людини відкривається після підписання Договору про приєднання), видається, що кількість таких звернень – з огляду на специфічний правопорядок ЄС, зокрема щодо прийняття рішень та розподілу владних повноважень між державами – членами ЄС та його органами, – не буде великою.

Наведений вище аналіз положень проекту Договору про приєднання ЄС до ЄСКЛ дозволяє, як видається, констатувати максимальне врахування інтересів ЄС, а саме: збереження унікального (*sui generis*) правового порядку ЄС, розподілу компетенції між його інституціями та державами-членами, а також попередження втручання будь-яких «небажаних» суб'єктів у правову систему ЄС.

Здавалося би, що в такому формулюванні Договору про приєднання мав би у найближчому майбутньому набрати юридичної сили і надати, нарешті, ЄС повної легітимності в обговоренні з іншими державами питань дотримання прав людини. Однак, усупереч будь-яким очікуванням, 18 грудня 2014 р. Суд ЄС прийняв Висновок 2/13 щодо невідповідності Договору про приєднання ЄС до ЄКПЛ установчим договорам ЄС, внаслідок чого приєднання ЄС до ЄКПЛ відкладається на невизначений термін [11, с. 90].

Докладний аналіз цього Висновку Суду ЄС потребує, вочевидь, окремого дослідження. Однак варто звернути увагу на те, що головним аргументом, який Суд ЄС поклав в основу свого негативного рішення, як не парадоксально,

є саме тим комплексом проблем, які розробники документа намагалися вичерпно передбачити та врегулювати забезпечення принципу 1) верховенства права ЄС; 2) добросовісного співробітництва держав – членів ЄС та автономії права ЄС; 3) монополії Суду ЄС на вирішення конфліктів, а також 4) проблема залучення ЄС або держави-члена як співвідповідачів [11, с. 83–91].

Тож розглянемо окремі аргументи Суду ЄС, які, на його думку, виступають за своєю суттю вагомими перешкодами на шляху приєднання ЄС до ЄКПЛ.

Проблема дотримання принципу верховенства права ЄС. У згаданому вище Висновку Суд ЄС зазначає, що «передача повноважень по контролю за діями ЄС зовнішньому судовому органу (ЄСПЛ), рішення якого будуть носити для ЄС обов’язковий характер, саме по собі не суперечить праву ЄС. При цьому у ЄСПЛ не повинно бути можливості ставити під сумнів висновок Суду ЄС стосовно сфери дії права ЄС, зокрема стосовно того, чи зв’язана держава – член ЄС обов’язком дотримання основоположних прав та свобод ЄС».

Як зазначають коментатори Висновку Суду ЄС, проблема полягає у тому, що ст. 53 ЄКПЛ надає право державам – членам ЄС встановлювати більш високі стандарти захисту прав людини, аніж ті, які закріплені ЄСПЛ. Отже, Суд ЄС звертає увагу на потенційну загрозу того, що у випадку приєднання ЄС до ЄКПЛ, за умовами чинного проекту Договору про приєднання, держави – члени ЄС зможуть використовувати ст. 53 ЄКПЛ як підставу для відмови виконувати свої зобов’язання відповідно до права ЄС, навіть незважаючи на наяв-

ність відповідної попередньої практики Суду ЄС (його рішення по справі *Melloni*, за яким держави не можуть відмовлятися від виконання вимог права ЄС, покликаючись на те, що їх внутрішнє законодавство передбачає більш високий ступінь захисту прав людини, аніж Хартія ЄС [10, р. 376]).

Чи можна погодитися з тим, що в цій частині Висновку 2/13 аргументи Суду ЄС мають переконливий характер? Навряд чи.

По-перше, захист і забезпечення основоположних прав та свобод людини не є єдиним пріоритетом сучасних держав – членів ЄС, а така ціль балансується з іншими загальносуспільними інтересами – такими, як, наприклад, стабільний економічний розвиток, збереження безпеки та розвиток демократії. Так, відповідно до ст. 67 ДФЄС «ЄС створює простір свободи, безпеки та законності при дотриманні основоположних свобод». Отже, за умови проведення відповідними інституціями ЄС збалансованої політики у сферах, переданих державами – членами ЄС національним органам ЄС, такої проблеми просто не буде виникати.

По-друге, досвід окремих держав – членів ЄС свідчить, які непередбачувані та шкідливі суспільні наслідки можуть викликати неадекватні правові і політичні кроки окремої держави-члена щодо самого ЄС. Так, економічні проблеми Англії після проведення національного референдуму на предмет виходу з ЄС, гадаємо, стануть пересторогою для інших держав приймати поспішні й сумнівні правові та політичні кроки щодо ЄС. Відтак держави – члени ЄС навряд чи поспішатимуть сьогодні

з правовими рішеннями (у нашому випадку – відмовлятися від виконання вимог права ЄС під приводом забезпечення основоположних прав та свобод), які ставлять у загрозове становище їхній чинний статус у правопорядку ЄС.

І, нарешті, оскільки Хартія ЄС включає права людини, гарантовані ЄКПЛ, дотримання мінімальних стандартів прав людини, розроблених у відповідній практиці ЄСПЛ, буде достатнім для того, щоби були відхилені аргументи для критики держав-членів щодо недотримання ЄС необхідних показників прав людини.

Проблема дотримання монополії Суду ЄС щодо вирішення правових спорів. Ще одна перешкода, на яку вказує Суд ЄС у своєму Висновку 2/13 як підставу непідписання Договору про приєднання, є те, що приєднання ЄС до ЄКПЛ відкрис для держав – членів ЄС можливість подачі до ЄСПЛ міждержавної скарги (на основі ст. 33 ЄКПЛ) чи то проти самого ЄС, чи то проти іншої держави-члена, чим буде порушено ст. 344 ДФЄС. Однак, як було з'ясовано вище, ст. 344 ДФЄС встановлює монополію Суду ЄС на вирішення тих спорів, у яких піднімається питання застосування чи тлумачення права ЄС. Отже, у випадку порушення державою – членом ЄС принципу добросовісного співробітництва (який вимагає у спорах щодо питань тлумачення та застосування права ЄС звертатися в першу чергу

до Суду ЄС), Європейська комісія має у своєму розпорядженні усі необхідні правові інструменти (подання позову до держави – члена ЄС про невиконання нею своїх зобов'язань) для притягнення винних до юридичної відповідальності [11, с. 89]. Отже, проблема, на яку вказує Суд ЄС у згаданому Висновку, не має реальної практичної значущості.

Основні висновки. 1. Аналіз процесів юридичного гарантування основоположних прав та свобод у ЄС дозволяє констатувати наявність значного поступу в напрямі захисту прав та свобод: на зміну первісних правових позицій Суду ЄС про заперечення необхідності захисту прав людини в ЄС було прийнято відповідні зміни до установчих договорів ЄС, за якими дотримання принципу захисту основоположних прав людини трансформоване на необхідну правову умову членства у ЄС.

2. Приєднання ЄС до ЄКПЛ могло би стати позитивним кроком і привести, у кінцевому результаті, до гармонізації праволюдних стандартів РЄ та ЄС. Але негативне рішення Суду ЄС 2/13 від 18 грудня 2014 р. зупинило такий процес на невизначений строк.

3. Відновити процес приєднання ЄС до ЄКПЛ можна буде, як видається, тільки після суттєвого доопрацювання Договору про приєднання і внесення відповідних змін до установчих договорів ЄС.

Список використаної літератури

1. Табушка С. Развитие защиты прав человека в рамках правовой системы Европейского Союза / С. Табушка // Право України. – 2013. – № 3. – С. 100–107.
2. Case C-26/62 Van Gend en Loos vs. Belasting Administration of February 5, 1963 // European Court Reports. – 1963.

3. Nanette N. A. Allan R. The European Union and Human Rights / N. A. Nanette, R. Allan. – The Hague: Boston : London : Kluwer Law International, 1995. – 246 p.
4. Хартия Европейского Союза об основных правах. Комментарий. – М. : Юриспруденция, 2001. – 203 с.
5. Энтин К. В. Присоединение Евросоюза к ЕКПЧ / К. В. Энтин / Европ. право. – 2012. – № 3. – С. 111–123.
6. Joined cases C-92/09 and C-93/09 Volker and Markus Schecke Gbr (C-92/09) Harmut Eifert (C-93/09) v. Land Hassen [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://curia.europa.eu/juris/document/>.
7. Исполинов А. С. Практика ЕСПЧ в отношении Европейского Союза: некоторые уроки для ЕврАзЭС / А. С. Исполинов // Журн. зарубеж. законодательства и сравнит. правоведения. – 2012. – № 3. – С. 112–114.
8. Draft legal instruments on the accession of the European Union to the European Convention on Human Rights [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/Accession/Working_documents/CDDH-UE_2011_16_final_en/pdf.
9. Белова Г. Институциональные и процессуальные проблемы, связанные с присоединением Европейского Союза к Европейской Конвенции о защите прав человека и основных свобод / Г. Белова // Право України. – 2013. – № 3. – С. 109–113.
10. Gaja G. Accession to the ECHR / G. Gaja // EU Law After the Lisbon Treaty / ed. by B. Biondi, P. Eeckhout, S. Ripley. – Oxford University Press, 2012.
11. Энтин К. В. Присоединение Европейского Союза к Европейской Конвенции о защите прав человека и основных свобод: анализ Заключения Суда ЕС 2/13 / К. В. Энтин // Сравнит. Конституц. обозрение. – 2015. – № 3. – С. 83–91.

References

1. Tabushka S. Razvitie zashitu prav cheloveka v ramkah pravovoy sistemu Evropejskogo Sojuza / S. Tabushka // Pravo Ukrainu. – 2013. – № 3. – S. 100–107.
2. Case C-26/62 Van Gend en Loos vs. Belastingen Administration of February 5, 1963 // European Court Reports. – 1963.
3. Nanette N. A. Allan R. The European Union and Human Rights / N. A. Nanette R. Allan // – The Hague/ Boston / London: Kluwer Law International, 1995. – 246 p.
4. Hartija Evropejskogo Sojuza ob osnovnih pravah. Comentarij. – М. : Jurisprudencija 2001. – 203 s.
5. Entin K. V. Prisoedinenie Evrosojuusa k EKPCH / K. V. Entin / Evropejskoje pravo. – 2012. – № 3. – S. 111–123.
6. Joined cases C- 92/09 and C-93/09 Volker and Markus Schecke Gbr (C- 92/09) Harmut Eifert (C-93/09) v/ Land Hassen // <http://curia.europa.eu/juris/document/>
7. Ispolinov A. S. Practica ESPCH v otnoshenii Evropejskogo Sojuza: nekoroje uroki dlja EvrAses / A. S. Ispolinov // Gurnal zarubegnogo sakonodatelstva I sravnitel'nogo pravovedenija. – 2012. – № 3. – S. 112–114.
8. Draft legal instruments on the accession of the European Union to the European Convention on Human Rights [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/Accession/Working_documents/CDDH-UE_2011_16_final_en/pdf.
9. Belova G. Institucionalnuje I procesualnuje problemu, svjazannuje s prisojedineniem Evropejskogo Sojuza k Evropejskoj Convenciji o zashite prav cheloveka I osnovnih svobod / G. Belova // Pravo Ukrainu. – 2013. – № 3. – S. 109–113.
10. Gaja G. Accession to the ECHR // EU Law After the Lisbon Treaty. – ed. by Biondi B., Eeckhout P., Ripley S. – Oxford University Press. – 2012. – 589 p.
11. Entin K. V. Prisoedinenie Evropejskogo Sojuza k Evropejskoj Convenciji o zashite prav cheloveka I osnovnih: analiz zakluchenia Suda ES 2/13 / K. V. Entin // Sravnitel'noje Konstitucionnoje obozrenie. – 2015. – № 3. – S. 83–91.

Стаття надійшла до редколегії 26.08.2016.

Добрянский С. П., кандидат юридических наук, доцент, научный сотрудник Львовской лаборатории прав человека и гражданина Научно-исследовательского института государственного строительства и местного самоуправления Национальной академии правовых наук Украины, Украина, г. Львов
e-mail: svatolex@gmail.com

Юридическое гарантирование основоположных прав человека в Европейском Союзе: проблемы и перспективы

В статье характеризуются особенности становления и развития института прав человека в Европейском Союзе. Анализируются нормы Хартии основоположных прав Европейского Союза как главного юридического инструмента гарантирования прав человека в данном международном объединении, а также исследуются перспективы усовершенствования юридического гарантирования основоположных прав и свобод в Европейском Союзе с учетом подготовки Договора о Присоединении Европейского Союза к Конвенции о защите прав человека и основоположных свобод.

Ключевые слова: права человека, Европейский Союз, Хартия основоположных прав.

Dobryanskiy S. P., candidate of legal sciences, docent, manl scientific co-worker of the Lviv Laboratory on human and citizen's rights of the Scientific-research Institute of State building and local self-governance of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Ukraine, Lviv
e-mail: svatolex@gmail.com

Legal Protection of the Fundamental Rights in the European Union: Problems and Perspectives

Specifics of human rights institution development and formation in the European Union are researched. The problem of the human rights protection and corresponding standards of such rights were analyzed in the scientific works of such scholars as Tabushka S., Nanette N., Allan R., Entin K., Ispolinov A., Belova G., Gaja G. These scientists researched different aspects of evolution and elaboration of human rights protection in the primary and secondary legislation of the European Union, namely role of the Court of European Union in this process, amendment of the founding treaties of the European Union bearing in mind necessity of the human rights protection clauses.

At the same time it is worth mentioning that within Ukrainian scholars the problem of European Union human rights standards has not been sufficiently researched, notwithstanding fact that after signing Agreement on Associated Partnership between Ukraine and European Union that very the problem of approximation of Ukrainian legislation in the sphere of human rights towards European Union standards become of paramount importance. That is why the goal of this article to research and suggest some particular suggestions for amendment of the Constitution of Ukraine in the realm of fundamental human rights and freedoms.

Norms of the Charter of the Fundamental Rights of the European Union are analyzed through the prism of Charter understanding as the main legal instrument of human rights protection in this international organization, as well as perspectives of legal protection enhancing of human rights in this international formation are researched. A special emphasis is being made in relation to the possible accession of the European Union to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of the Council of Europe. Efforts are being made for analyzing draft legal instruments on the accession of the European Union to the European Convention on Human Rights – Agreement on Accession.

Key words: Human Rights, European Union, Charter of Fundamental Rights.